

осознанного родительства молодежи»; осуществлен анализ социально-педагогической деятельности заведений образовательной сферы как субъекта территориального сообщества по формированию осознанного родительства молодежи; сделан вывод о необходимости создания и внедрения новой социально-педагогической технологии формирования осознанного родительства молодежи, которая объединит усилия всех субъектов территориального сообщества.

Ключевые слова: осознанное родительство, социально-педагогическая деятельность территориального сообщества по формированию осознанного родительства молодежи, заведения образовательной сферы.

Ostrovskaya N. A. Educational sphere's agencies as the subject of the territorial community for forming conscious parenting youth

In this article were given the definition of «social pedagogical activities of the territorial community for forming a conscious parenting youth», were carried out the analysis of social pedagogical activities of educational sphere's agencies as the subject of a territorial community for forming conscious parenting youth, were concluded that the need for and implementation of the modern social pedagogical technology formation of conscious parenting youth which would united the efforts of all stakeholders of the territorial community.

Key words: conscious parenthood, social pedagogical activities of the territorial community for forming a conscious parenting youth, educational sphere's agencies.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 37.013.42:343.846-053.6

Н. В. Пастух

**ЗМІСТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
РІЗНОПРОФІЛЬНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ
З НЕПОВНОЛІТНІМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ ВІД ВІДБУВАННЯ
ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ**

В умовах реформування пенітенціарної системи України на основі принципів соціальної переорієнтації, гуманізації та педагогізації процесу призначення та відбування покарань усе частіше застосовується судова практика щодо звільнення неповнолітніх засуджених від відбування покарання з випробуванням. Відповідно до чинного кримінально-виконавчого законодавства до комплексної соціальної, правової, психологічної, педагогічної та психологічної роботи із засудженими з метою їх ресоціалізації повинні залучатися не тільки органи та установи,

що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України, а й різнопрофільні соціальні інституції – як державні, так і недержавні. Отже, на перший план висувається завдання щодо розкриття змісту діяльності різнопрофільних соціальних інституцій з неповнолітніми, звільненими від відбування покарання з випробуванням.

Оскільки одним з провідних засобів ресоціалізації засуджених Кримінально-виконавчим кодексом України визначається соціально-педагогічна робота, то метою нашої статті стало розкриття змісту соціально-педагогічної діяльності різнопрофільних соціальних інституцій щодо ресоціалізації неповнолітніх, звільнених від відбування покарання з випробуванням, а також з'ясування механізмів взаємодії цих інституцій у попередженні злочинності серед підлітків.

Останнім часом зміст та технології соціально-педагогічної роботи пенітенціарних закладів та різних соціальних інституцій, спрямованої на ресоціалізацію неповнолітніх правопорушників, стали предметом дослідження багатьох наукових праць таких науковців, як В. Бадира, Л. Завацька, І. Зверева, П. Вівчар, В. Вітвіцька, М. Галагузова, С. Горенко, В. Дрижак, В. Жуков, Т. Журавель, С. Замула, О. Караман, В. Коваль, І. Ковальова, А. Капська, В. Лютий, В. Нікітін, В. Оржеховська, О. Пилипенко, В. Синьов, А. Смоктей, А. Сухов, О. Третяк, Н. Харченко, С. Харченко, С. Чебоненко, М. Фіцула та ін.

Проте, використовуючи поняття «соціальна інституція», науковці не розкривають його семантичного значення. Звернемось до деяких тлумачень зазначеного поняття для з'ясування його змісту.

Ентоні Гідденс підкреслює, що соціальні інституції – це сталі форми соціальної діяльності, які відтворюються в часі та просторі [2].

Я. Щепанський надає чотири визначення «інституцій соціальних»:
1) група осіб, покликана вирішувати справи, важливі для певної спільноти, для виконання функцій; 2) форма організації комплексу соціальних дій, які виконуються певними членами групи від імені всієї спільноти; 3) комплекс установ і знарядь діяльності, що дають змогу деяким членам групи виконувати публічні функції, що мають на меті задоволення потреб групи і регулювання поведінки її членів; 4) певна соціальна роль деяких осіб, особливо важлива для життєдіяльності групи. Специфічними ознаками інституції є сталість її форми, орієнтованість на розв'язання основних соціальних проблем, культурний статус і культурна легітимність. Соціальні інституції створюються для того, щоб регулювати процес задоволення потреб індивідів і груп, слугувати реалізації соціальних інтересів.

Отже, соціальна інституція – це така організація соціальних відносин, яка сформована для розв'язання основних соціальних проблем і визначає, як саме суттєва діяльність має бути організована, спрямована і реалізована.

У нашому дослідженні під соціальними інституціями будемо розуміти комплекс установ, у яких обрані члени груп отримують право на виконання публічних та імперсональних дій, спрямованих на

задоволення індивідуальних і групових потреб, для регулювання поведінки членів груп.

Прийняття Верховною Радою України 24 січня 1995 р. Закону «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» стало по суті першою спробою вирішити на законодавчому рівні питання про те, хто буде займатися соціальним захистом і запобіганням правопорушень серед підлітків в Україні. Серед суб'єктів роботи з неповнолітніми Закон назвав насамперед служби у справах дітей, кримінальну міліцію у справах дітей, суди, центри медико-соціальної реабілітації неповнолітніх, школи і професійні училища соціальної реабілітації, притулки та приймальники-розподільники для дітей, виховні колонії. Передбачалося, що в роботі по запобіганню злочинам серед підлітків братимуть участь у межах своєї компетенції інші органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, окремі громадяни. І хоча на сьогодні в Україні ще не сформовано цілісної системи суб'єктів профілактики злочинності неповнолітніх, маємо надію, що в державі набагато швидше розгортатиметься робота по виконанню вищезазначеного Закону, створенню механізмів його реалізації.

Відповідно до ст. 163 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) контроль з поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, у тому числі неповнолітніх, здійснюється кримінально-виконавчою інспекцією за місцем проживання засудженого, а проведення індивідуально-профілактичної роботи і засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, за місцем проживання, покладається на органи внутрішніх справ. До індивідуально-профілактичної роботи можуть залучатися працівники органів державної влади, місцевого самоврядування, а також об'єднання громадян, релігійні та благодійні організації [5, с. 57].

Неповнолітні засуджені, звільнені від відбування покарання з випробуванням, – це категорія дітей віком 14 – 18 років, засуджених уперше за злочини середньої тяжкості й тяжкі, або за легкі злочини, скоєні повторно. До таких злочинів належать як насильницькі, так і корисливі злочини, зокрема нанесення важких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень, зґвалтування, крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, шахрайство (вчинене повторно або групою осіб), умисне знищення або пошкодження майна, незаконне поведіння зі зброєю, незаконне заволодіння транспортним засобом, активна участь у масових заворушеннях, хуліганство (за обтяжуючих обставин) [6, с. 95].

Відповідно до ст. 75 Кримінального Кодексу України суд при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, ураховуючи тяжкість злочину, особу винного та інші обставини справи, може дійти висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти

рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням. У цьому разі суд ухвалює звільнити засудженого від відбування призначеного покарання, якщо він протягом визначеного судом іспитового строку не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього обов'язки [4, с. 22].

Отже, поведінка неповнолітніх, звільнених від відбування покарання з випробуванням не несе загрози оточуючим, вони не перебувають у відверто криміногенному середовищі та не є членами кримінальних угруповань. Але вони не звільняються від участі у роботі щодо їх виправлення і ресоціалізації, зобов'язані з'являтися в установу виконання покарання (кримінально-виконавчу інспекцію) за першою вимогою і брати участь у індивідуально-профілактичній роботі.

На сьогоднішній день існує ряд соціальних інституцій, до функцій яких входить здійснення профілактичної роботи, реалізація завдань ресоціалізації й соціальної реабілітації дітей, таких як, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, суди загальної юрисдикції, органи внутрішніх справ, кримінально-виконавчі інспекції, служби у справах неповнолітніх, навчальні і медичні заклади, громадські організації.

Виконуючи мету нашої статті, розглянемо завдання та функції різнопрофільних соціальних інституцій щодо здійснення соціально-педагогічної роботи з дітьми, звільненими від відбування покарання з випробуванням, у межах виконання програми соціальної реабілітації, яку пропонують для обов'язкової розробки та виконання сучасні дослідники пенітенціарного процесу [7, с. 42 – 46].

Суди:

- Викликають Служби у справах дітей (ССД) для представлення на судових засіданнях загальних інформацій про дітей, складених на основі встановлених причини, що могли сприяти скоєнню ними злочинів.

- У разі прийняття рішення про звільнення дитини від покарання з випробуванням, вирішують питання про доцільність її направлення на проходження програми соціальної реабілітації. При цьому аналізують отриману від органів внутрішніх справ загальну інформацію ССД щодо дитини.

- Після вступу в законну силу рішень судів про звільнення дітей від покарання з випробуванням та призначення їм програм соціальної реабілітації, протягом 3-х днів направляють прийняті по справам рішення кримінально-виконавчим інспекціям та центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ).

Органи внутрішніх справ (ОВС):

- Уповноважені проводити роботу щодо запобігання правопорушення неповнолітніх; виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень неповнолітніми, вживати у межах своєї компетенції заходи до їх усунення; брати участь у правовому вихованні [7, с. 38 – 39].

- Подають до ССД повідомлення про порушення кримінальних справ щодо дітей. Спільно з ССД та ЦСССДМ здійснюють соціальні інспектування сімей, де виховуються діти, щодо яких ведеться досудове слідство. Направлені ССД загальні інформації про дітей, складені на основі встановлених причин, що могли сприяти скоєнню ними правопорушень або злочинів, разом з матеріалами кримінальних справ направляють до судів.

Кримінально-виконавча інспекція (КВІ):

- З моменту отримання рішень судів про направлення дітей на проходження програм соціальної реабілітації, направляють їх до ЦСССДМ, а також інформують ЦСССДМ про постановку на облік та зняття з обліку дітей даної категорії.

- Беруть безпосередню участь у реалізації програм соціальної реабілітації щодо індивідуально-профілактичної роботи з дітьми. Здійснюють контроль за проходженням дітьми програм соціальної реабілітації.

- У разі отримання повідомлень від ЦСССДМ про порушення без поважних причин графіків відвідування засудженими дітьми програм соціальної реабілітації та інші порушення, що перешкоджають реалізації програм, у порядку, встановленому законодавством застосовують застереження у виді письмового попередження або направляють до суду подання про скасування звільнення від відбування покарання з випробуванням і направлення таких дітей для відбування призначеного покарання.

- Після закінчення іспитового строку засуджених дітей, які виконали покладені на них обов'язки та не вчинили нових злочинів, направляють до суду подання про звільнення таких дітей від призначеного покарання. До подання обов'язково долучаються матеріали щодо результатів проходження дітьми програм соціальної реабілітації.

- Беруть участь в організації і проведенні навчально-практичних семінарів з питань здійснення корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми, звільненими від відбування покарання з випробуванням.

- Щомісяця інформує ЦСССДМ про кількість направлених дітей, а також результати реалізації заходів, передбачених програмами щодо індивідуально-профілактичної роботи з дітьми.

ЦСССДМ:

- Складають та погоджують План спільних дій установ, організацій, підприємств, які беруть участь у реалізації програми соціальної реабілітації дитини. У разі порушення без поважних причин графіків відвідування дітьми програм соціальної реабілітації та наявності інших порушень, що перешкоджають реалізації програм, направляють відповідні інформації до КВІ.

- За повідомленнями КВІ ведуть облік дітей, звільнених від відбування покарання з випробуванням, та направлених на проходження програм соціальної реабілітації.

- У разі отримання рішень судів про направлення дітей на проходження програм соціальної реабілітації, відповідно до отриманої від ССД загальної інформації про особу дитини, а також інформації отриманої додатково, складають зміст програми соціальної реабілітації, план спільних дій міжвідомчих структур, які беруть участь у реалізації даної програми, графік відвідування соціально-реабілітаційних, профілактичних та інших заходів, пов'язаних з реалізацією програми.

- Визначають зміст програми соціальної реабілітації для дітей, звільнених від відбування покарання з випробуванням, яким призначено їх проходження, на основі встановлених причини, що могли сприяти скоєнню ними правопорушень або злочинів.

- Разом з іншими суб'єктами реалізують програми соціальної реабілітації, за необхідності вносять до них зміни. Залучають для здійснення корекційно-реабілітаційної роботи відповідних фахівців з установ та організацій різних форм власності.

- По закінченню термінів реалізації програм соціальної реабілітації направляють у КВІ підсумкові матеріали про результати реалізації програм соціальної реабілітації.

- Спільно з ССД та ОВС здійснюють соціальні інспектування сімей, де виховуються діти щодо яких ведеться досудове слідство. Здійснюють соціальний супровід сімей, у яких виховуються діти щодо яких ведеться досудове слідство, у разі згоди їх батьків, або осіб, що їх замінюють.

- Беруть участь в організації і проведенні навчально-практичних семінарів з питань здійснення корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми, звільненими від відбування покарання з випробуванням.

ССД:

- Після отримання повідомлення про порушення кримінальної справи щодо дітей від органів внутрішніх справ інформують про це ЦСССДМ.

- Разом з ЦСССДМ та ОВС здійснюють спільні соціальні інспектування сімей, де виховуються дані діти. Після отримання відповідних повідомлень готують загальні інформації про дітей, складені на основі встановлених причин, що могли сприяти скоєнню ними правопорушень або злочинів, направляють їх до ОВС та ЦСССДМ.

- Представляють дані інформації на судових засіданнях. Беруть безпосередню участь у реалізації програм соціальної реабілітації щодо індивідуально-профілактичної роботи. Вживають заходів щодо соціального захисту дітей даної категорії.

- Проводять профілактичну роботу з батьками дітей або особами, що їх замінюють щодо з'ясування причин та умов, які призвели до порушення прав дітей, бездоглядності, вчинення правопорушень, вживають заходів щодо їх усунення, у разі не виконання батьками

батьківських обов'язків, ініціюють їх притягнення до відповідальності згідно з чинним законодавством.

- Беруть участь в організації і проведенні навчально-практичних семінарів з питань здійснення корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми, звільненими від відбування покарання з випробуванням.

- У разі наявності порушень без поважних причин графіків відвідування дітьми програм соціальної реабілітації та інших порушень, що перешкоджають реалізації програм, терміново повідомляють про це ЦСССДМ.

- Щомісяця інформують ЦСССДМ про результати реалізації заходів, передбачених програмою щодо індивідуально-профілактичної роботи з дітьми.

Таким чином, ми бачимо, що зміст і функції різнопрофільних соціальних інституцій щодо профілактичної та корекційно-реабілітаційної соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми, звільненими від відбування покарання з випробуванням, та їх сім'ями, міцно переплітаються. Але, на жаль, недостатній рівень міжвідомчої взаємодії й недосконалість існуючих механізмів співпраці, несвоєчасне виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, призводить до скоєння повторного злочину.

Отже, дуже важливим у роботі з неповнолітніми, звільненими від відбування покарання з випробуванням, є індивідуальний підхід до кожної особистості. Для досягнення максимального результату у профілактичній та корекційно-реабілітаційній соціально-педагогічній роботі необхідно налагодити чітку співпрацю різнопрофільних спеціалістів та постійне взаємoinформування соціальних інституцій. Необхідне чітке визначення змісту соціально-педагогічної роботи, вдосконалення форм і методів роботи щодо вирішення питань ресоціалізації неповнолітніх, удосконалення професійної кваліфікації й педагогічної майстерності фахівців, які здійснюють соціально-педагогічну роботу з неповнолітніми, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Тому предметом подальшого нашого дослідження буде розробка технології соціально-педагогічного супроводу неповнолітніх, звільнених від відбування покарання з випробуванням, у діяльності різнопрофільних інституцій, яка відбиватиме етапи, зміст, форми, методи роботи всіх суб'єктів соціально-педагогічної роботи, зазначених нами вище і об'єднаних метою ресоціалізації неповнолітніх правопорушників.

Список використаної літератури

1. Васильківська І. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні: деякі аспекти [Електронний ресурс] / І. Васильківська. – Режим доступу : <http://www.referaty.lviv.ua/PravoUA/2004.1/23.htm> **2. В словаре. ру.** – Режим доступу : <http://vslovar.ru/slovo/jekonomicheskij-slovar/institutzii/263061> Институции. **3. Інновації** в роботі з ресоціалізації

неповнолітніх, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі : методичні матеріали / [ред. В. П. Лютий]. – К. : Державна соціальна служба сім'ї, дітей та молоді, 2005. – 104 с. **4. Кримінальний кодекс України.** – К. : Парламентське вид-во, 2001. – 143 с. **5. Кримінально-виконавчий кодекс України.** Х. : ПП „ІГВІНГ”, 2007. – 96 с. **6. Лютий В. П.** Соціально-педагогічне забезпечення діяльності кримінально-виконавчої інспекції з ресоціалізації неповнолітніх, звільнених від відбування покарання з випробуванням : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.05 / Вадим Петрович Лютий. – Луганськ, 2010. – 296 с. **7. Соціальна, педагогічна та психокорекційна робота з неповнолітніми, засудженими до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі : метод. посіб. з питань соціальної реабілітації у громаді неповнолітніх засуджених / [І. Д. Зверева].** – К. : Науковий світ, 2006. – 278 с.

Пастух Н. В. Зміст соціально-педагогічної діяльності різнопрофільних соціальних інституцій з неповнолітніми, звільненими від відбування покарання з випробуванням

У статті розкрито зміст соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми, звільненими від відбування покарання з випробуванням, у різнопрофільних соціальних інституціях, обґрунтовано необхідність налагодження чіткої співпраці різнопрофільних спеціалістів та постійне взаємоінформування соціальних інституцій. Визначено роль вдосконалення форм і методів роботи щодо вирішення питань ресоціалізації дітей, удосконалення професійної кваліфікації й педагогічної майстерності фахівців, які здійснюють соціально-педагогічну роботу з неповнолітніми, звільненими від відбування покарання з випробуванням.

Ключові слова: соціальні інституції, соціально-педагогічна діяльність, неповнолітні, звільнені від відбування покарань з випробуванням, ресоціалізація.

Пастух Н. В. Содержание социально-педагогической деятельности разнопрофильных социальных институций с несовершеннолетними, освобожденными от отбывания наказания с испытанием

В статье раскрыто содержание социально-педагогической работы с несовершеннолетними, освобожденными от отбывания наказания с испытанием, в разнопрофильных социальных институциях, обоснована необходимость налаживания четкого сотрудничества разнопрофильных специалистов и постоянное взаимоинформирование социальных институций. Определена роль совершенствования форм и методов работы по решению вопросов ресоциализации детей, совершенствования профессиональной квалификации и педагогического мастерства специалистов, которые осуществляют социально-педагогическую работу

с несовершеннолетними, освобожденными от отбывания наказания с испытанием.

Ключевые слова: социальные институции, социально-педагогическая деятельность, несовершеннолетние, освобожденные от отбывания наказания с испытанием, ресоциализация.

Pastukh N. V. The content of socio-pedagogical work diverse social institutions with minors who are exempted from punishment to the test

The article discloses the content of socio-pedagogical work with minors who are exempted from punishment to the test, in diverse social institutions, was justified by the need to establish a clear cooperation of divers specialists and permanent mutual information of social institutions. The role of improving the forms and methods of work to address issues of re-socialization of children, improvement of professional skills and pedagogical skills of specialists, who carry out socio-pedagogical work with minors who are exempted from punishment to the test.

Key words: social institutions, socio-pedagogical work, minors, are exempt from the punishment to the test, re-socialization.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.